

PILKE

- MTEA 2
- PUHEEKSIOTTO
- PSYKIATRINEN SAIRAANHOITAJA

Ikääntyneen mielenterveys
ja päihdeasiakkaan
palvelupolun
kehittämisen loppuraportti

Projektisuunnittelija Tiina
Järvenpää

Toimintamallit ja pilotit

- Olemme kehittäneet ikääntyneen mielenterveys- ja päihdeasiakkaan hoitopolkua. Työhön on kuulunut ikääntyneen asiakkaan erityisyyden huomioiminen koko hoitopolun matkalta kehittämisessä. Sisältöä on ollut ohjaamassa monialainen työryhmä johon kuulunut mm. psykologeja, sairaanhoitajia, lähihoitajia, palveluohjaajia, erialojen ammattilaisia, kokemustoimijoita, sekä seurakunnan ja järjestöjen edustajia. Mipän kanssa tehty kehittämistyötä yhteistyössä vuoden 2022.
- Olemme järjestäneet koulutusta ikäihmisten palveluiden henkilökunnalle mielenterveys- ja päihdepalvelujen osalta.
- Ikääntyneen mielenterveys- ja päihdekuntoutujan ryhmätoimintamallia pilotoitu Limingan mielenterveyspalveluissa (Hyvää arkea ryhmä 1.9-31.12.2022)
- Mielenvireyden kokemustoimijat ja ikäpalvelujen kehittämisohjelma IPC-pilotti Limingan seniorineuvolassa. Tavoitteena IPC-käytön laajentaminen ikäihmisille perustason mielenterveyspalveluissa 2023 aikana
- Ikääntyneen päihdeasiakkaan päivätoiminta Pilkettä on pilotoitu. Psykiatrisen sairaanhoitajan mallia ikäkeskuksessa pilotoitu. Näiden pilottien myötä saatu hyvää tietoa jatkokehittämiseen, ikääntyneen mielenhyvinvoinnin tukemiseen.

Ikääntyneen mielenterveys ja päihdeasiakkaan palvelupolku

- Ikääntyneen mielenterveys ja päihde asiakkaan palvelupolku on suunniteltu yhdessä moniammatillisen yhteistyöverkoston kanssa kumppanuuspöydän avulla. Mukana on ollut ammattilaisia eri palveluketjuista sekä järjestöpuolen toimijoita, seurakunnan työntekijöitä sekä kokemustoimijoita. ’
- Tavoitteena saada palvelupolkumalli toimivaksi niin että hoitohenkilökunta osaa ohjata ikääntyneen asiakkaan mielenhyvinvoinnin haasteissa oikea-aikaisesti hoidonpiiriin, yhdellä yhteydenotolla.
- Kehittämistyötä ja mallin juurruttamista jatkaa Susanna Veteläinen ikäpalveluista ja Nina Säkkinen mielenterveyspalveluista.

Ikääntyneen mielenterveys- ja päihdeasiakkaan hoitopolku

IKÄ ON
POP

1

2

3

4

PILKE

MTEA 2
PUHEEKSIOTTO
PSYKIATRINEN
SAIRAANHOITAJA

5

6

7

87 000
IKÄIHMISTÄ

1. Ilmenee mielen hyvinvointiin liittyviä haasteita:

Tukea voi tarvita mielen hyvinvoinnin erilaisissa haasteissa kuten

- yksinäisyys, suru, ahdistus, masennus sekä riippuvuusongelmat esim. päihteiden käyttö tai rahapelaamisen ongelmat

2. Tiedon etsiminen:

Mielenterveyteen, päihteisiin tai riippuvuuksiin liittyvistä asioista tietoa löytyy

- Netistä (esim. Pohteen sivuilta, Mielenterveystalo.fi)
- Eri järjestöjen sivuilta
- Seurakunnan diakonian kautta

3. Yhteydenottaminen:

Asiakas tai läheinen ottaa yhteyttä joko puhelimitse tai sähköisiä palvelukanavia käyttäen asiakasohjaukseen

- Kiireellistä hoitoa saa omasta sote-keskuksesta, soittamalla 116117 tai 112
- Oman alueen Mielenterveyspalveluista saa tukea mielenterveyden ongelmissa ja elämän kriiseissä
- Oman alueen päihdepalveluista saa apua päihde- tai muihin riippuvuuksiin
- Digitaalisista mielenterveyspalvelut esim. Chat
- Avun saamista voi nopeuttaa täyttämällä Terapianavigaattorin

4. Ohjaus, neuvonta ja konsultaatio:

Ammattilainen arvioi tarvitaanko ikäihmisten

- Sosiaalipalveluja
- Terveystuon palveluita
- Akuuttia hoitoa
- Tarkempaa mielenterveyden arviointia
- Riittääkö ohjaus ja neuvonta sekä järjestöjen tuki

Mielen hyvinvointi on ihmisen iso voimavara ja tämän hoitopolun tarkoituksena on vahvistaa positiivista mielen hyvinvointia ikääntyneellä ihmisellä. Ajatuksena että kuljetaan yhdessä kohti positiivista mielen hyvinvointia!

5. Palvelutarpeen ja hoidon tarpeen arviointi:

Mikäli tarvitaan ikäihmisten palvelutarpeen arviointia, ollaan yhteydessä oman alueen asiakas ja palveluohjaukseen

- Palvelutarpeen arvio tehdään kotikäynnillä, moniammatillisen tiimin yhteistyössä
- Mukana on asiakas, läheinen ja muut hoitoon osallistuvat tahot

6. Palvelujen ja hoidon aloitus:

Palveluita voi tuottaa moni eri taho

- Mielenterveyspalvelut,
- Kotihoito
- Sosiaalipalvelut
- Muut tahot (kolmassektori, järjestöt, yksityinen

7. Arviointi ja seuranta:

Palveluiden tarvetta ja riittävyyttä arvioidaan sovitusti

- Seurataan kuinka palvelut ovat vaikuttaneet
- Onko ne riittäviä
- Ovatko ne tukeneet ikäihmisen mielenhyvinvointia

PSYKIATRINEN SAIRAAHOITAJA PILOTTI LAKEUDEN IKÄKESKUKSEN ALUEELLA

- Pilotin tavoitteena oli ikäihmisten ennaltaehkäisevä, matalankynnyksen psyykkisen hyvinvoinnin tukeminen, neuvonta ja ohjaus, kun ihmisen psyykkiset oireet ja ongelmat ovat vielä korkeintaan lieväasteisia. Lisäksi tavoitteena ikäihmisten tasavertainen palvelujen saatavuus psyykkisen hyvinvoinnin osa-alueella paikkakunnasta riippumatta.
- Kohderyhmänä yli 65 vuotiaat henkilöt, omaishoitajat, ilman palveluita asuvat tai säännöllisen kotihoidon piirissä olevat henkilöt, joilla on mielenhyvinvointiin tai päihteisiin liittyviä lieviä haasteita.
- Alueeksi rajautui Lakeuden ikäkeskuksen alueella kunnat Hailuoto, Liminka, Kempele, Tyrnävä, Muhos ja Lumijoki.

ASIAKASPALAUTETTA

- *”Psykiatrisen sh käynti on kohdallani tullut todella tarpeeseen. Elämäntilanteeni pitkäaikainen kuormittavuus, eläkkeelle jäänti, yksinäisyys, avioero yms. Että saada keskustella avoimesti, purkaa kuormaa. Ja että minut kutsuttiin ”neuvolakäynnille”, että olin jollekin olemassa. Olen nyt jo saanut voimavaroja näistä keskusteluista. Voi kun tämä projekti saisi jatkoa, todellakin tarvetta”*
- *”Koen erittäin tarpeelliseksi avun mitä olen saanut hoitajan käydessä luonani juttelemassa ja ohjeistamassa rentoutumaan ja vähentämään jännitystäni joka on lisääntynyt viime vuoden aikana ikääntyessäni, olen 86 vuotias nainen, yksineläjä”*

Mitenkäs se sitten menikään

Pilotin myötä nähdään selkeä tarve ja hyöty psykiatriselle sairaanhoitajalle ikäihmisten palveluihin. Pohteen muutokset näkyivät asiakkaiden ohjautumisessa pilotin työntekijälle. Käytössä oleva resurssipula ja toimintojen muutokset haastaa työyksiköitä.

Pilotissa nousi selkeä tarve konsultoida psykiatrista sairaanhoitajaa eri toimipisteistä

Kesäkuusta-lokakuuhun 2023 (4 kk aikana, koska heinäkuu loma kk) oli asiakas vastaanottoja, puheluita, kotikäyntejä, konsultaatiota, ohjausta ja neuvontaa, sekä IPC-ohjausta yhteensä 303 kpl. Lisäksi muita yhteistyöpalavereita.

Pilottialueen ulkopuoleltakin tuli yhteydenottopyyntöjä, joten psykiatrisen sairaanhoitajan tarve ikäihmisten palveluissa näkyi laaja-alaisesti.

Pilotin tavoitteisiin päästiin. Asiakastyö oli laadullisesti vaikuttavaa ja työntekijälle ohjautui oikeanlaisia asiakkaita. Suullisen ja kirjallisen asiakaspalautteen mukaan hoitokontakti on ollut onnistunut. Muille ammattilaisille annettu tuki on koettu tärkeänä.

PILOTTI 5-12/2023				
KAIKKI YHTEENSÄ				
	KESÄKUU	ELOKUU	SYYSKUU	LOKAKUU
2023				
Vastaanotot ikäihmiset	1	3	1	3
Puhelut/sähköpostit	18	30	38	35
Kotikäynnit	4	18	7	7
Konsultaatiot	2	7	12	13
Yhteistyöpalaverit	5	5	12	28
Ohjausryhmätyö	2	2	24	12
Omaisten IPC		1		3
Ohjaus- ja neuvonta	9	17	35	36
Ikäihmisten IPC	4	5	2	1
Vastaanotot omaiset				
Terapianavigaattorin käyttö				
Terapianavigaattorin käyttö ei onnistunut				
Miksi terapianavigaattorin käyttö ei onnistunut				
Ohjaus järjestöjen piiriin	5	14	6	10
Ohjaus seurakunnan palveluihin	5	14	6	7
Ei mipä osajan tarvetta	1			
Lääkäri ohjannut psyk sh	1	1		
Ikäneuvola ohjannut psyk. sh	2	2	11	11
Kotihoito ohjannut psyk sh	2	1	1	1
Vastuuyksikkö päällikkö ohjannut psyk sh	3	1		
Palveluohjaaja ohjannut psyk sh	1	2	1	11
Sairaanhoitaja ohjannut psyk sh	3	3	2	3
psyk. sh. ohjannut asiakkaan muistihoitajalle		1	1	

Psykiatrinen sairaanhoitaja ikäkeskuksessa pilotin jatkot

- Tiukan taloustilanteen vuoksi erillisen psykiatrisen sairaanhoitajan vakanssia ei ole mahdollista perustaa ikäkeskuksiin.
- Mielensterveys osaamista kartoitetaan ikäihmisten palveluissa ja pyritään huomioimaan mielensterveys- ja päihdeosaaminen tulevissa rekrytoinneissa. Mielensterveys osaamisen lisääminen huomioidaan koulutussuunnitelmassa.
- Ikääntyneen mielensterveys- ja päihdeasiakkaan palvelupolkua työstetään edelleen niin, että ikääntynyt ohjautuu mielensterveys- tai päihdepalvelujen jos siihen ilmenee tarvetta.
- Aluevaltuuston päätöksen mukaisesti myös yli 65 vuotiaille turvataan psykoterapia lääkinällisenä kuntoutuksena.

PILKE PILOTTI

- Pilke-toiminta on ammattilaisten ohjaamaa vertaistuellista ryhmätoimintaa ikäihmisille, joilla on ollut tai on päihteidenkäyttöön liittyviä pulmia. Ryhmätoiminnan tavoitteena on tukea ikäihmisiä päihteettömyyteen, vahvistaa elämänhallintaa ja positiivista minäkuvaa sekä vahvistaa arjen taitoja. Yksilöllinen ja ennakoiva palveluohjaus toimintakyvyn tai elämäntilanteen muuttuessa.
- Toimintamalli on ollut kustannustehokas ja vaikuttava. Asiakkaat ovat sitoutuneet Pilke-toimintaan ja päihteettömyyteen. Palveluohjauksen kautta on ohjattu toinen asiakas apuvälinearvioon ja sitä kautta hän on päässyt fysioterapeutin ohjaamaan kuntosaliryhmään. Toinen asiakas on edelleen muistipoliklinikan asiakas.

PILKKEEN JATKOSUUNNITELMAT

- Tavoitteena on jatkaa Kuusamon ryhmää. Oulussa Pilke-ryhmä on käynnistymässä (Pohde, seurakunta, Caritas-säätiö). Lisäksi tavoitteena on aloittaa etä-Pilke Teamsin välityksellä. Näin saataisiin Pilke-toimintaa myös pienemmille paikkakunnille. Myös osallistumiskynnys voi olla helpompi ylittää Teamsin välityksellä. Etä-Pilke-toimintaa ei ole muualla Suomessa.
- Suunnitteilla on Pilke-ohjaajien kouluttaminen Pohteen alueelle 2 x vuodessa Teams-koulutuksena. Näin saataisiin Pilke-toimintaa useammalle paikkakunnalle.

KOULUTUKSET: Henkilöstön osaamiskartoitus ja osaamisen vahvistaminen

Kartoituksessa nousi osaamisen vajetta aiheista:

- Ikääntyneen seksuaalisuuden erityispiirteet, sairauksien ja lääkkeiden vaikutukset seksuaalisuuteen ja seksuaalisuuden tarpeet ikääntyneillä.
- Seksuaalisen häirinnän kohtaaminen tai siihen puuttuminen .
- Päihteiden ongelmakäyttöön puuttumisen vaikeus
- Omahoitoon ohjaamisen vaikeus.
- Lähisuhdeväkivallan ja hyväksikäytön tunnistaminen ja siihen puuttuminen
- Positiivisen mielenhyvinvoinnin osaamisen vahvistaminen ikäpalveluissa, pois sairauskeskeisestä ajatusmaailmasta.

Osaamista lisäävät koulutukset:

- MTEA2 koulutuksia yhteistyössä mielensterveys- ja päihdehankkeen kanssa
- Ikääntyminen ja päihteet
- Vaara- ja haastavat tilanteet
- Mini-interventio, puheeksi otto, varhainen puuttuminen.
- IPC-menetelmä-koulutus (toteutettu tammikuussa ja seuranta toukokuussa 2022)
- Mielensterveyttä ja kuntoutumista tukeva toiminta (työpaja, webinaari)(eläke jne. järjestöjen ja seurakuntien jakuntien järjestämiä erilaisista matalankynnyksen palveluista) (palveluverkosto-työryhmä Teija Heikkinen, Sini Vuoti, Eija Marin)
- omaishoitajan jaksaminen
- Webinaari I: Normaali ikääntyminen ja siihen liittyvät fyysiset, psyykkiset, sosiaaliset ja hengelliset muutokset.30.5.2022
- Webinaari II: Ikääntyvän yleisimmät mielensterveyden ongelmat diagnostiikka. 22.8.2022
- Webinaari III: Ikääntyvän mielensterveysongelmien hoito. 17.10.2022.
- Webinaari Päihteet omaishoitoperheen arjessa, ikääntyvän ihmisen seksuaalisuus, kuinka työntekijänä tuen ja huomioin. Kokemustoimijan puheenvuoro puheeksiottamisesta sekä palvelujen ohjaamisesta. Osallistujia 41
- Haavoittuva mieli tunnista ja tue, mielensterveyden ensiapu 2 2022 ja 2023, osallistujia 19 (2023)

Järjestetyt koulutukset syksy 2023

WEBINAARI AIHEISTA ”PÄIHTEET
OMAISHOITOPERHEEN ARJESSA ”IKÄÄNTYVÄN
IHMISEN SEKSUAALISUUS –KUINKA TYÖNTEKIJÄNÄ
TUEN JA HUOMIOIN”

- Webinaari järjestettiin 27.9.2023 Teamsillä
- Aiheista ”Päihteet omaishoitoperheen arjessa” sekä ”Ikääntyvän ihmisen seksuaalisuus - kuinka työntekijänä tuen ja huomioin”
- Mukana kokemustoimijan puheenvuoro aiheesta ”mielenterveys ja päihdetyön asiakkaan kokemus puheeksi otosta, sekä palveluihin ohjaamisesta
- Päihteet omaishoitajan arjessa , Suunnittelija Elina Koponen Omaishoitajaliitosta
- Ikääntyvän ihmisen seksuaalisuus - kuinka työntekijänä tuen ja huomioin, Toimintaterapeutti, auktorisoitu Seksuaalineuvoja Maaret Meriläinen
- Kokemustoimijan ääni on kuulunut webinaarissa kertomassa puheeksiottamisen merkityksestä mielenterveys ja päihdeasiakkaan kohtaamisessa.

MTEA 2 HAAVOITTUVA MIELI –TUNNISTA JA
TUE KOULUTUS IKÄÄNTYNEIDEN
NÄKÖKULMASTA YHTEISTYÖSSÄ MIELI RY KANSSA

Koulutuksen sisältö on suunniteltu ikääntyneen mielenterveyden näkökulmasta. Koulutus rakentuu 2 x 2,5 tunnin webinaarista ja webinaarien välillä itsenäisestä työskentelystä Moodle-oppimisalustalla (yhteensä noin 7 h).

Koulutuksia oli kaksi kokonaisuutta ja ne järjestettiin 21.11 ja 5.12 sekä 16.11 ja 2.12.2023

- Koulutus vähentää mielenterveyden ongelmiin liittyvää häpeänleimaa ja antaa valmiuksia kohdata ja ennaltaehkäistä mielenterveyden ongelmia.
- Koulutuksessa opetellaan soveltamaan mielenterveyden ensiavun askeleita.
- Koulutuksen pääsisällöt: Masennus, ahdistuneisuus, psykoottiset häiriöt, päihteenkäyttö ja mielenterveys, mielenterveyden kriisit ja itsemurhien ehkäisy mielenterveyden ensiavun askeleet.

Kehittämistyön hyödyt

Keskeiset hyödyt:

1. Asiakkaiden näkökulmasta

- Toimiva hoitopolku mahdollistaa ikääntyneen oikea aikaisen tunnistamisen ja oikea-aikaiset palvelut. Ikääntynyt pääsee avun piiriin helposti yhdellä yhteydenotolla. Palvelu- ja hoito on vaikuttavaa ja lisää asiakkaan mielenhyvinvointia ja näin ollen lisää arkeen mielekkyyttä ja ikääntyneen toimintakykyä.

2. Henkilöstön näkökulmasta

• Henkilöstö:

- Osaa antaa oikea-aikaista ohjausta ja neuvontaa.
- Osaa ohjata ikääntyneen oikeaan paikkaan hoitopolun mukaisesti
- Osaa ohjata terapianavigaattorin, ohjatun omahoidon käyttöä.
- On osaamista puheeksi ottamisesta erilaisissa mielenhyvinvointiin ja päihteisiin sekä riippuvuuksiin liittyvissä asioissa.
- Osaa ottaa puheeksi ikääntyneen seksuaalisuuteen liittyviä asioita
- Tunnistaa ikääntyneen kaltoinkohtelua osaten puuttua siihen.

3. Hyvinvointialueen näkökulmasta ja pidemmällä aikavälillä odotettavissa olevat hyödyt:

- Hyvinvointialueella on osaavaa henkilöstöä joka pystyy toimimaan omassa työssään ammattitaitoisesti osaa ohjata ikääntyneen oikeisiin palveluihin oikea-aikaisesti. Asiakkaan oikea-aikainen ohjaaminen ja tilanteiden tunnistaminen ja puheeksi ottaminen tuo pidemmällä aikavälillä selkeitä säästöjä. Resursseja säästyy kun keskitytään matalankynnyksen ennaltaehkäisevään toimintaan, niin raskaiden palveluiden käyttöä pystytään vähentämään.
- Alueella asuu tyytyväinen ikäihminen jolla on hyvä arki ja mielekäs elämä.

Kehittämistyön jatkot

Kehittämistyötä mielenterveys- ja päihdeasiakkaan hoitopolun suhteen on tehty useissa piloteissa ja kehittämistyöryhmissä moniammatillisesti. Lisäksi ikääntyneen asiakkaan hoitopolkuja ja palveluita on kehitetty eri piloteissa ja kehittämistyöryhmissä. Työ jatkuu hankkeen päätyttyä Pohteen oman henkilöstön voimin.

Kehittämistyötä ja mallin juurruttamista jatkaa Ikäpalveluista Veteläinen Susanna ja Mielenterveys palveluista Säkkinen Nina.

Käyttöön jäävät toimintamallit

- Ikääntyneiden Pilke-toiminta
- Hyvää arkea ryhmätoimintamalli
- IPC myös ikäihmisille (toteutuu terapiat etulinjan mallissa)
- Erityistä tukea tarvitsevat seulontalomake (kehitetty asiakas- ja palveluohjauksessa)
- Päihteet ja rahapelaaminen puheeksi, päihteidenkäytön ja rahapelaamisen puheeksi otto ja mini-interventio, koulutukset jatkuvat.

Mitä jäi kesken

- Arvioiva kotikuntoutusjakso mipä asiakkaalla.
- Koulutukset jatkuvat osaamiskartoitusta hyödyntäen. Mielensterveys osaamisen vahvistaminen ikäpalveluihin, erityisesti puheeksi oton ja hoitoon ohjaamisen osalta.
- Ikäihmisten mielenhyvinvointia lisätään järjestämällä ikäneuvoloissa ryhmäneuvola muotoisesti MTEA1 koulutuksilla
- Ikääntyneen mipä asiakkaan hoitopolku osaksi aikuisten terveyspalveluita.
- Pilke toiminnan aloittaminen Oulun alueella. Etäpilke toiminnan suunnittelu ja aloitus. Pilke osaajien kouluttaminen Pohteen alueelle.
- Konsultaatio malli, hoitaja-hoitaja konsultaatio, kotihoidon lääkäri-erikoislääkäri konsultaatiomallien kehittäminen jatkuu RRP23 hankkeessa.
- Ammattilaisten MTEA 2 koulutukset jatkuvat .
- Terapianavigaattorin, ensijäsennyksen ja ohjattu omahoito ohjelmien osaamisen ja käytön vahvistaminen ikäihmisten palveluissa, etenkin ikäneuvolassa

- Mielen hyvinvointi on ihmisen iso voimavara ja tämän kehittämistyön tarkoituksena on ollut vahvistaa positiivista mielen hyvinvointia ikääntyneellä ihmisellä. Ajatuksena että kuljetaan yhdessä kohti positiivista mielen hyvinvointia!

Projektisuunnittelija Tiina Järvenpää

